

DEMOKRASİLERİN BASKI REJİMİNE DÖNÜŞME(ME)Sİ

Canan İNAN

Özet

Demokrasi mefhumunun yüzyıllarca birey ve devlet düzeyinde tartışmaları devam etmektedir. Değişen şartlar toplum yaşamında olduğu kadar yönetim sisteminde de dönüşümleri kaçınılmaz kılarak demokrasi dışında baskı rejimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Demokrasi rejimin yurttaşlarına sunduğu birçok hak ve hürriyetlerin günümüz dünyasında kabul gören temel eşitlikçi öğretiler olması bilhassa otoriter, totaliter, tiranlık ve despotizm gibi baskı rejimlerinin meşruiyetini tehdit etmiştir. Demokrasilerin neden ve nasıl baskı rejimine dönüştüğü bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, demokrasinin ne olduğu ve ana mekanizmalarının neler olduğu üzerinde durulurken devamında baskı rejiminin literatürde ki karşılığına odaklanılacaktır. Günümüz siyasi tarihine hitap etmesi hasebiyle otoriter ve totaliter rejim örneklerine atıfta bulunan baskı yönetimleri, demokrasi prensiplerinin aşırılıklarından ortaya çıkmış ideolojik bir kutup olmuştur. Demokrasinin baskı rejimine yönelik dönüşüm sürecini takip ederken ki ana odak nokta ise modern demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinin ihlalleri sonucu değişen sistemin baskı rejimine doğru yönelmesi olacaktır. Otoriter ve totaliter rejimlerin ortaya çıkışında etkili olan ana etmenlerin yanı sıra bu rejimlerin temel prensiplerinin neler olduğu İtalya örneği üzerinden açıklanacaktır. Bu çalışma, demokrasi yönetiminde ortaya çıkan sorunların nasıl çözüme kavuşturulmasına ışık tutarken aynı zamanda baskı rejimine giden sürecin nasıl engelleneceğini göstermek amacını taşımaktadır. Çalışmada yöntem olarak ikincil kaynak taraması tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Modern Demokrasi, Baskı Rejimi, Otoriter Rejim, Totaliter Rejim.

1. Demokrasi Nedir Ve Modern Demokrasinin Olmazsa Olmazlari Nelerdir?

Bu çalışma demokrasilerin neden ve nasıl baskı rejimine dönüştüğünü inceleyecektir. Bu bağlamda, demokrasinin ne olduğunu ve ana mekanizmalarının neler olduğu üzerinde dururken devamında baskı rejiminin literatürde ki karşılığına odaklanacaktır. Demokrasinin baskı rejimine yönelik dönüşüm sürecini takip ederken ki ana odak nokta ise modern demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinin ihlalleri sonucu değişen sistemin baskı rejimine doğru yönelmesi olacaktır.

Demokrasinin ne olduğunu, temel prensiplerinin neler olduğunu bilmeden demokrasi kavramına yönelik yaklaşımları değerlendirmekte başarı elde edilemez. Buradan yola çıkarak demokrasinin anlamına bakıldığında, demokrasi kelimesi Yunan kökenli bir kelimedir ve demos ile kratos kelimelerinden oluşmuştur. Burada demos kelimesi halk anlamına gelirken kratos kelimesi ise gücü ifade etmektedir. Bu şekliyle değerlendirildiğinde, demokrasi kelimesi halkın yönetimi anlamına tekabül etmektedir (Türküne , 2014). Bir başka tanımlamada, cumhuriyet yönetimindeki egemen gücün tam anlamıyla sahibinin halk olmasına verilen yönetim şekline demokrasi denmiştir (Montesquieu, 2017). Bunların dışında demokrasiden bahsederken göz ardı edilmemesi gereken dört önemli yaklaşım söz konusudur. Bunlar; anayasal, tözel (substantive), prosedürel ve süreç yönelimli yaklaşımlardır. Kısaca bu yaklaşımlar üzerinden demokrasiye değinmek gerekirse anayasal yaklaşım, bir rejimin politik etkinlikle alakalı çıkardığı yasalara odaklanır. Böylelikle geçmişi analiz ederken meşru düzenlemeleri karşılaştırarak, oligarşileri monarşiler, cumhuriyetler ve diğer rejimler arasındaki ayırım ve benzerlikleri analiz eder. Tözel yaklaşımlar, rejimlerin desteklemiş olduğu hayat şartlarına ve politikalarına odaklanır. Bu bağlamda rejimin ana mihrak noktası, insanların refahı, kişisel hak ve özgümlükleri, güvenliği, sosyal adaleti, toplumsal eşizliği, kamusal mütalaayı ve sorunların çözümünde barışçıl yöntemlerle çözmeye eğilimli olup olmadığına odaklanır. Eğer bir yönetim bunları takip ediyorsa, rejimin anayasasına bakmaksızın demokrasi rejimi olduğu kabul edilir. Prosedürel yaklaşımını savunanlar, bir rejimi demokratik olarak

tanımlamanın ön koşulunu hükümetin uygulamalarının dar bir aralığına odaklanarak sonuca varırlar. Seçimler mesela. Şöyle ki eğer seçimler, rekabete dayalıysa ve bu bağlamda hükümet yetkililerin ve politikalarının değişiminde etkiliyse bu durum yönetimde demokrasinin varlığına işaret ederler. Burada referandumlar, yöneticilerin halk oylamasıyla yönetimden uzaklaştırılması, dilekçe hakkı ve kamuoyu yoklaması önemli mekanizmalardır. Tam tersine rekabete dayanmayan seçimlerin olduğu, karşıt görüşlülerin bastırıldığı bir sistem demokrasinin kriterlerini taşımadığı varsayımını ortaya çıkarır. Son olarak süreç yönelimli yaklaşımlar, demokrasiyi açıklarken diğer üç tanımlamadan oldukça farklılaşır ve bir yönetime demokrasi diyebilmenin ön koşulu için devamlı ve minimum düzeyde işleyen bir period serisinden bahseder. Yani beş süreci kapsayan bir yönelimli koşula dikkat çeker. Robert Dahl'ın ifade ettiği bu kriterler; etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinme, gündemin denetimi ve yetişkinlerin dahil olmasıdır (Tilly, 2014). Bu bağlamda demokrasi halkın yönetimi anlayışı kadar rejimin politikaları, yönetim anlayışında başvurduğu temel araçlarında belirleyici olduğu bir sistemi ifade etmektedir.

Modern demokrasinin temel prensiplerine bakıldığında temel hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığı, sorgulamalarda susma hakkı, yasa temsilcisi ya da diğer deyişle avukat hakkı, ifade, vicdan ve serbest tartışma özgürlüğü, yasa önünde eşitlik, serbest ticaret, serbest seçim ve tiranlıkla karşı karşıya kalındığında direniş ve devrim hakkı olarak ifade edilmiştir (Çağla, 2015). Bizi baskı rejimine götürecek ana parametreler aslında bu ilkeler arasında ki aşırılıklarla ilişkilidir. Özgürlük ve eşitlik durumları başlı başına demokrasinin sorunsalı olagelmiştir. Sınırları düşünülmeden atılan her adım beraberinde kaçınılmaz olarak yönetimi tehlikeye sokarak siyasal meşruiyetin yitirilmesine sebep olmuştur. Çünkü baskı rejimi olarak bahsettiğimiz sistemlerin her biri aslında özgürlük ve eşitlik prensibinin ortadan kalktığı ve işte yukarıda belirtilen temel prensiplere yönelik ihlallerin sonucu ortaya çıkan yönetim biçimleri olmuştur.

2. *Baskı Rejimleri*

Baskı ya da diğerk bir deyişle istibdat yönetimlerinde otoriterizm, totaliterizm, tiranlık, despotizm gibi birden fazla seçenekten bahsedilebilir. Ancak günümüz siyasi tarihine yakın olması hasebiyle otoriterizm ve totaliterizm (Sartori, 2017) bu çalışmada demokrasinin dönüştüğü baskı rejimleri olarak incelenirken zaman zaman Atina demokrasinin ve Roma Cumhuriyeti'nin diktatörlüğe dönüşümüne de atıfta bulunulacaktır. Bu rejimlere yönelik açıklamalarda aralarındaki benzerliklere atıf yapılırken aynı zamanda farklılıklara da değinmek gerekecektir. Her iki yönetim de toplum üzerinde sistemli bir şekilde baskı ve cebire dayalı hakimiyet kurmak ister. Ancak totaliter sistemler genel itibariyle bir ideolojik düşünceye sahiptir ve toplumu dönüştürürken bu ideolojik düşünceye beslenmeyi gayeler. Yani şöyle ki buradaki tek amaç salt iktidarı elde edip sürdürmek değil aynı zamanda topluma belirli bir ideolojiyi empoze etmektir. Otoriter rejimlerin ise böyle bir gayesi yoktur; toplumu belirli bir ideoloji ve değerlere yönelik dönüştürmekten ziyade, iktidarı süresince kendi çıkarlarını korumak ister. Elbette toplum üzerinde bir tahakküm söz konusudur ancak bunun sebebi totaliter sistemdeki gibi ideolojik bir tahavvülden ziyade iktidar gücünün elden gitme korkusudur (Türköne, 2014). Peki otoriter yönetimden ne anlamalıyız, bu yönetim biçimini hangi ilkelerle ilişkilendirebilir? Yönetici grubun kendi çıkarlarını koruduğu, ülkenin kamusal kaynaklarından aşırı derecede istifade ettiği yönetim sistemi bize en yalın haliyle otoriter yönetimin profilini vermektedir. Bunun yanında rejimin başlıca öteki gayelerini şu şekilde sıralandırılabilir; kapalı millet ülküsünün sürdürülmesi, modernleşmeye direnç gösterme, belirli bir gelişme/ilerlemeye karşı durma gibi... Otoriter rejimlerin bazıları müfrit düzeyde milliyetçi eğitim düzeyleri ve baskı altında tutulan basın ve yayın organları ile kendilerini, halkalarına demokratik bir yönetim olarak dahi gösterebilirler. Özgürlük belirli derecede sınırlı olmasına rağmen tamamıyla yok sayılmamıştır. Aynı zaman da sınırlı ve kontrollü de olsa muayyen düzeyde bir siyasal çoğunluk ve muhalefet varlığını sürdürmüştür. Sivil toplumun sınırlı varlığı söz konusuysen itiraz, protesto, yürüyüş, gösteri, sokak eylemcilerinin barışçıl faaliyetlerine belirli düzeyde müdahale edilmez. Yönetim içerisinde farklı grupların, siyasi partilerin muhalefetlerine meşru yönetimi tehdit etmediği takdirde müsamaha gösterilir (Çağla, 2015).

Popülist otoriter rejimlere bakacak olursak, karizmatik bir liderin öncülüğünde, büyük bir kitleyi mobilize ederek onların desteğiyle ayakta kalmış rejimdir. Genellikle lider ve halkı arasında güçlü duygusal bağlar olurken; aydın elit kesimin halkla arasında ki mesafeli tutum ve yozlaşmış ilişki tenkit edilir. Aynı zamanda liderin halkın her kesimle kurduğu yakın ilişki ve diyalog da bu yönetim sisteminin belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Demokrasinin içinden çıkan İtalyan faşizmi bu konuya verilebilecek en iyi örnekler arasındadır (Çağla, 2015).

Totaliterizm teori olarak ilk kez Hannah Arendt tarafından (1951) ortaya atılmıştır. Devamında C. J. Friedrich ve Z. Brezinski bu teorinin gelişimine katkı sağlamıştır. Arendt'e göre totaliterizm 1930'lu yılların Avrupa'sında ekonomik ve ahlaki krizin baş gösterdiği, demokratik ülkülerden uzak ve daha çok kendi günlük sorunlarına yönelen bireylerden oluşarak toplumda vücut bulmuştur. Devlet ile toplum arasındaki hududun ortadan kalkmasıyla toplumun siyasal teşkilatları olan siyasi partiler ve onun alt kuruluşlarının tarafından tamamen siyasallaştırılmasını benimseyen yönetim anlayışına totaliterizm denir (Linz, 1975). En şiddetli totaliterizm olarak bilinen Hitler faşizmi insanın toplumsal boyutunu ifade ederken üç kavrama dikkat çekiyor; halk (Volk), halkın ruhu (Volkseele) ve ırk (Çağla, 2015). Faşizm ideolojisi, Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan eşitlik, özgürlük, ilerleme ve rasyonelizm gibi değerlere mesafeli ve Batı siyasal düşüncesine karşı bir ideolojik oluşumdur. Aynı zamanda, güçlü devletin ekonomik alanda, ideoloji, güvenlik, eğitim ve diğer birçok sosyal yaşam alanlarında ki egemenliğine dayanan ve mevcudiyetini milliyetçilikten alan; polisin baskı yönetimini sürdürdüğü rejime ve bu tür rejimleri destekleyen ideolojiye verilen isimdir. Tek tür bir faşizmden bahsetmek doğru olmaz çünkü çeşitli derecelerde birbirinden farklılık gösteren faşizmler vardır. Bu bağlamda ilk olarak İtalya'da 1922-1923 yılları arasında kurulan rejim olarak adlandırılırken, ikinci olarak Almanya'da Alman Nasyonal Sosyalizm doktrinin gelişmesiyle ortaya çıkan uluslararası bir ideoloji olmuştur. Son olarak, dünyadaki birbirinden farklı aşırı sağ ya da otoriter ve totaliter rejimleri nitelemek için kullanılmış bir sıfattır (Çağla, 2017). Faşizmde toplumu oluşturan bireyler milli birlik ve tesanüt içerisinde kendilerini devleti için feda etmeye hazırdır. Bu perspektiften faşizm ideolojisinin temel prensiplerine bakıldığında; seçilmiş olan topluluğun diğer tüm ırk, grup ve azınlıklardan üstün olması, salt

bir liderin öncülüğünde devleti tamamen boyunduruğu altına alması, bağımsız konumda olan tüm kurumların denetim altına alınarak kapatılması ve genel düzeyde bir toplumsal denetim olarak sıralandırılabilir. İlk faşist hareketi Mart 1921’de ortaya çıkan İtalyan Mussolini hareketidir (Türköne, 2014). Buradan yola çıkarak totaliter rejimin bu süreç içerisinde oluşumuna bakıldığında; 1925 yılında ilk kez kullanılan bu kavram tıpkı otoriter yönetimde olduğu gibi burada da faşizm tarafından ortaya atılmıştır. Baskın bir polis gücü, kitle iletişim aygıtlarının devlet kontrolünde olması, tek parti yönetimi, resmi bir ideolojinin varlığı (Sartori, 2017) totaliter Mussolini rejiminin başlıca prensipleri olarak ifade edilmiştir.

Faşist oluşumların iktidarı ele aldıkları ülkelerin konjonktürleri oldukça önemlidir. Şöyle ki parlamenter demokrasinin girdiği bunalımlar faşizmin doğuşunda, gelişmesinde ve iktidar üzerinde hakimiyet kurmasına değin geçen süreci hazırladığı için oldukça dikkate değerdir. Bu süreçte faşist liderler, yaşanan durumlardan faydalanarak fırsat kollayan tutkulu bireyler olarak tasvir edilirler (Çağla, 2017). Böylece iktidarı eline alan liderler demokratik bir yönetim ve onun prensiplerinden uzaklaşarak daha baskıncı bir yönetim benimsemeyi tercih ederler.

3. *Demokrasilerden Baskı Rejimlerinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler*

Demokrasinin hangi alanda ki eksiklikleri veya aşırılıkları yönetimin baskı rejimine doğru tahavvülüne neden olur diye bakıldığında, referans alacağımız birçok filozof olacak ve onların ilkelerini irdelemek gerekecektir. Montesquieu, demokrasinin salt eşitlik ruhunu yitirmesiyle değil aşırı eşitlik esasını benimsemesiyle yani bireylerin kendilerini yönetmek için seçtiği kişilerle eşit olma isteğinin demokrasinin bozulmasına sebep olacağını belirtmiştir. Bu koşullar altında halk kendi seçimleriyle yönetici yaptıkları kişilerin gücüne tahammül edemeyecek, her şeyi yapmak için kendinde bir istek uyanacak, senatoda, yasama, yürütme hatta yargı erkinin bile yetkilerine ortak olmak isteyecektir. İşte bu durum demokrasinin en temel prensibi olan erdemi ortadan kaldıracığına dikkat çeken Montesquieu, böylece halk arasında yaygınlaşan itaatsizlik toplumsal düzeyden siyasal düzeye yansiyarak, zevk, lüks düşkünü bireylerin yaşadığı özgür ve eşit küçük küçük tiranlar boy göstereceğini vurgulamıştır. Ve çok kısa bir süre sonra tek bir tiranın oluşumu bireyin özgürlüğü de dahil birçok hak ve

hürriyetlerini elinden alarak baskının hüküm sürdüğü bir yönetim anlayışının vuku bulacağını belirtmiştir (Montesquieu, 2017).

Demokraside bahsettiğimiz erdem, kanunlara ve vatana hissedilen sevgi olarak tanımlanabilir. Bu minvalde, kamu çıkarlarını şahsi çıkarın önünde gören sevgi salt demokrasilere özgü bir sevgidir. Vatandaşların her birine emanet edilen yönetim sadece demokrasi için geçerliliğini korumaktadır. Bu sistemin düzenli işleyişi ise kanun koyucuların eşit ve adaletli bir usulü takip etmesiyle oluşturacağı kanunlarla tesis edilecektir (Montesquieu, 2017). Bu düzenin izlenmemesi bizi en şiddetli savaşın kaçınılmazlığıyla karşı karşıya bırakacaktır. Thomas Hobbes'ın yaklaşımıyla devam edersek, insanlar doğuştan eşittir ve bu eşitlik güvensizlik doğurur. Şöyle ki iki birey aynı zamanda sahip olamayacakları şeyleri arzulamaları bu bireylerin birbirlerine düşman kesilmelerine hatta daha da ileriye gidildiğinde salt arzularına ulaşmak için bireylerin birbirlerini yok etmeye veya kazananın kaybeden tarafı egemenliği altına almaya varan bir mücadeleyle sonuç bulacağı aşikardır. Bir kimse etrafında kendisi kadar büyük bir kuvvet olmadığında cebir veya zorbayla olabildiğince büyük kitleleri hakimiyeti altına alabilir. Dolayısıyla bir devlet olmadıkça, herkes herkese karşı her zaman bir savaş halinde olacaktır. Ve bu savaş hali herkesin birbirine düşman olduğu bir süreçte bireyin kendi güçleri ve yetenekleri dışında ki güvencelerinden yoksun olarak yaşamlarını idame ettikleri bir sürecin işleyişi boyutunu kazanacaktır. Aynı zamanda insanları her zaman korkulan bir ölüm tehlikesi, yalnız, yoksul, ilkel ve kötü bir yaşamın hüküm sürdüğü bir kaos ortamı bekleyecektir (Hobbes, 2005). Temel hak ve hürriyetlerin esas niteliğinden olan yaşama hakkının bile sağlanması için bir devletin varlığına duyulan ihtiyaç bize bu durumun baskı rejimlerinin temel prensipleriyle olan benzerliği ortaya çıkarmaktadır. Totaliterizmin çağdaş teknolojiyle entegre olarak kullandığı gaz odaları mekanizması, bireylerin belirli sebeplerden dolayı en temel hakkı niteliğindeki yaşama hakkından mahrum bırakılmasına neden olması baskı rejimlerinin tam anlamıyla kaos ortamında yaşanan her türlü katı uygulamaların hakim olduğunu göstermektedir.

Devlet üzerinden devam edersek, yurttaşlık kavramı devletin yargı alanındaki kitlesini kapsayan bir kategoridir. Bir ülkede yaşayan bireylerin her zaman kendi vatandaşlarının

oluşturduğu homojen bir yapıdan bahsedemeyiz. Turistler, çok uluslu şirketler ve kayıt altında olmayan bireylerin varlığı hemen her zaman ülkeler için geçerliliğini koruyan bir durum olmuştur. Buradan yola çıkarak geçmişten beri birçok rejimde demokrasi yönetimi altında bireylerin yurttaşlığına yönelik vaziyeti önem arz etmektedir. O halde demokrasiyi belirli parametreler üzerinden anlatmak için devlet ve yurttaşları arasında ki ilişkiyi daha anlaşılır düzeyde ifade etmemiz gerekecek. Bir rejim, devletle yurttaşları arasındaki siyasal ilişkilerin geniş, eşit, korunan ve karşılıklı bağlayıcı danışmayı kapsadığı ölçüde demokratiktir denilebilir. Ancak bunun tam tersini düşündüğümüzde yani sınırlayıcı, daha az eşit, daha az derecede korunan ve istişareye önem vermeyen bir oluşumun demokratik bir yönetimden uzaklaşacağı aşikardır. Buna şöyle bir örnek vermek yerinde olacaktır: Birinci Dünya Savaşı sonrasında Alman İmparatorluğu'nun enkazından ortaya çıkan Weimar Cumhuriyeti'nin kurulması belirli düzeyde bir demokratikleşme göstergesiyken; Hitler'in 1933 yılında iktidara el koymasıyla birlikte ülkenin yeniden ve sert bir şekilde kısıtlayıcı, devlet ve yurttaşının karşılıklı dayanışmadan bağımsız olarak demokrasiden uzaklaşıp baskı rejimine doğru dönüşümü gözlenmektedir (Tilly, 2014).

Devlet olgusunu güç kavramıyla ilişkilendirerek demokrasi üzerine başlıca noktalara değinebiliriz. Hiçbir demokratik yönetim, varsayalım ki devlet, demokratik karar alma sürecinde gözleme ve bu sürecin sonucunda ortaya çıkan kararların sonuçlarını uygulamaya dökme yetisinden yoksunsa aktif bir şekilde çalışmaz. İşte burada ortaya çıkan asıl faktör güçlü ve zayıf devlete yönelik ayırmadır. Çünkü zayıf bir devlet vatandaşlarını devlet görevlileri ve kurumlarının tehdit ve eziyetlerinden koruyacağını düşünür ancak bu durum uygulamada aynı sonucu vermez. Genellikle zayıf devlet vatandaşını bu duruma karşı korumakta çok az şey yapabilir. Buna karşın çok yüksek kapasiteye sahip devlet yani güçlü devlet ise yetkilileri tarafından alınan kararlarda hükümet ile yurttaşları arasındaki ilişkide karşılıklı bağlayıcı istişareyi bastırarak bir ağırlıkta olabilir. Burada düşük ve yüksek kapasiteli devletlerin politikalarının siyasal haklar ve sivil özgürlüklerle ilişkili olarak demokrasiyi engellediği sonucuna ulaşılmaktadır. Genel çerçevede bu siyasal hak ve sivil özgürlüklerin tanımını yaptıktan sonra devlet kapasitenin ne olduğuna da göz atmak gerekecek. Seçimlerin adil

yapılıyor olması, eşit kampanya yapma fırsatına sahip olunması, seçim sonuçlarının dürüstçe sayılıyor olması, seçmenlerin kendi iradeleriyle seçtikleri temsilcilerine gerçek manada güç sağlaması gibi haklar bireyin siyasal alandaki haklarıdır. Adaletin tesisi hususunda hukukun üstünlüğü prensibinin gözlenmesi, kanun önünde bireylerin hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit sayılması, mülkiyet haklarının güvence altına alınması, vatandaşların özel alanda kendi işlerini kurabiliyor olması gibi ilkeler de sivil özgürlüklerdir. Devlet kapasitesi, devlet yetkililerin eldeki devlet-dışı kaynaklara, çalışmalara ve bireyler arası ilişkilere yönelik müdahalesi sonucu bu kaynakların, çalışmaların ve bireyler arası bağlantıların halihazırda ki dağılımları kadar bu dağılım sürecindeki ilişkilerin değişim gösterdiği genişliktir. Kısaca belirtmek gerekirse, servetin devlet gözetiminde yeniden dağılımı ve bu dağılım sürecinde sadece eldeki kaynakların nüfus genelinde yeniden dağılımı değil de aynı zamanda kaynakların ve nüfusun coğrafi dağıtımları arasındaki temaslarda ortaya çıkan değişimi ifade eder. Devlet kapasitesi bir rejimin ne derece demokratik olduğuyula ilgilenmekten ziyade kapasitenin yüksekte aşıya inen aralıklarında farklılaşarak, demokrasinin farklı rejimlere dönüşümünü ortaya çıkar (Tilly, 2014).

Alexis de Tocqueville, demokrasiden bahsederken bize Amerika'da yerleşmiş olan demokratik sistemi örneklendirir. Burada dikkat çektiği hususlar birçok başlık altında incelenebilir ancak konunun sınırları itibariyle Amerika'da ki kökleşmiş demokrasinin nasıl olup da baskı rejimine dönüşmediğine ilişkin ana ilkeler üzerinde duracaktır. Ancak her koşulda unutulmaması gereken bir durumda, demokrasi için en başarılı atılımları yapan ülkeler bile demokrasilerinde belli derelerde eşitsizlikler barındırır. Özgür ve özgür olmayanlar yani köleler, zenginler ve fakirler, toprak sahibi olanlar ve olmayanlar, efendiler ve uşaklar, erkekler ve kadınlar vs. toplum içinde farklı kategoride yer alan topluluklar gibi. Hatta bir adım daha ileriye gidersek özgür insanların dahi aralarındaki farklılıklar (ekonomik gelirin yüksek olması, iş, görev, bilgi) hasebiyle bir eşitlik prensibinden bahsedilememe durumu söz konusudur (Dahl, 2019). İşte tüm bu farklılıkları Tocqueville, demokrasi çatısında “koşulların eşitliği” prensibiyle açıklamaya çalışır. Bu prensip bütün demokrasiler için kaçınılmaz derecede önemlidir (Çağla, 2007). Elbette koşullar her zaman eşit olmayabilir ancak demokrasilerde

devamlı olarak eşitlenme eğilimi söz konusudur. Bu şartlar altında yaşayan bireyler, tabii oldukları hükümetin insanlığın üstünde bir otorite olmadığı ve kutsiyet arz etmediği bir kurum bilincine sahiptirler (Çağla, 2015). Bu bağlamda bireyler demokratik yönetimin mekanizmalarının sağladığı adalete güvenerek sistemin istikrarlı işlemesine katkı sağlarlar.

Amerika'da demokrasinin nasıl bir tiranlık rejimine dönüşmediği konusu, bize baskı rejimlerine giden süreçte etken faktörleride gösterecektir. İki önemli etken olan yönetsel merkeziyetçiliğin olmayışı ve hukukçuların ağırlığı demokrasinin işleyişinde ki istikrarın sağlanmasında oldukça etkilidir. Yönetsel merkeziyetin olmayışı sistemde yerel makamların ağırlığına dikkat çeker hatta merkezi hükümetten çıkan yasaları uyarlarken bile kendi anlayışlarına göre uygulamaya giderler. Devamında yargı, konumu itibariyle Amerika demokrasisi için oldukça önemli bir konuma sahiptir. Çünkü demokrasinin yozlaşmasına karşın en mühim teminat bu kurumun varlığıdır. Yargıçlar Amerika'da hakem rolündedir, özel ve tekil durumlarla ilgilenirken genel hüküm vermekten kaçınırlar ve son olarak yargıçlar yalnızca kendilerine başvurulduğunda harekete geçerler. Ancak şu kısma dikkat çekmek gerekir ki, Amerikan mahkemelerine duyulan güvene karşın hiçbir yargıç yasaları kendi tekil çıkarlarına göre uygulayamayacağıdır. İşte bu durumun sınırlanması da siyasal mekanizmanın tiranlaşmasının önündeki en büyük engel olarak durur (Çağla, 2007).

Bir yönetimin yıkılması için gereken iki koşul vardır: güçsüzlük ve zorbalık. Güçsüzlük durumunda iktidar ellerinden kaçarken; ikinci durumda ise iktidarın kendisi yönetici kesimden alınır. Şöyle ki demokratik devletlerin kaos durumuna düştüklerini gördüğümüzde ya güçsüz olduğu ya da zayıfladığı varsayılır. Ancak hakikat şu ki siyasi partiler arasında başlayan bir mücadele ardından hükümetin toplum üzerindeki yetkisinin yok olmasına sebep olur. Buna karşın demokratik bir yönetim güç ve imkanlardan yoksun değildir fakat demokratik yönetimi yok oluşturan asıl şey eldeki gücün suiistimal edilmesi ve kaynakların hatalı kullanımınıdır. O zaman kargaşayı yaratan etkenin iktidarın güçsüzlüğü değil, zorbalığı ve beceriksizliğidir (Tocqueville, 1994).

Demokrasilerin var olması zalim ve tehlikeli otokratların yönetimlerde bulunmasının kısıtlanması için çalışır. Günümüz de dahil olmak üzere tarihte çok farklı megalomanlık, paronaya, menfaatçilik, ideoloji, milliyetçilik, dini inançlar, doğuştan sahip oldukları bir üstünlükleri olduğu inancından ya da ekstrem derecede duygusallık ve dürtülerin tesiri altında kalan liderler, devletin cebir ve şiddet kullanma imkanlarını kötüye kullanarak kendi amaçları dahilinde kullanmışlardır. Bu zorbalıklar veya despotluklar sonucu ölen insan sayısı, hastalık, kıtlık ve savaşlarda yaşamlarını yitirenlerle boy ölçüşecek niteliktedir. 20. yüzyıldan birkaç örneği aktarmak gerekirse Joseph Stalin'in yönetiminde olan Sovyetler Birliği'nde (1929-1933) milyonlarca insan siyasal sebeplerden özellikle de Stalin'in kendisine komplo kurulduğu paranoyası sonucu hapis cezasına çarptırılmıştır. Yaklaşık 20 milyon kişi çalışma kamplarında ki zor koşullardan dolayı ölmüştür. Politik suçlardan dolayı insanlar idam edilirken, Stalin'in köylü halkı, devletin işlettiği çiftliklerde zorla çalışmaları hasebiyle 1932-193 yıllarında ortaya çıkan kıtlık sonucu yaşamlarını yitirmişlerdir. Adolf Hitler'in Nazi Almanya'sı (1933-1945), Kamboçya'da ki despot lider Pol Pot (1975-1979) gibi örnekleri arttırabiliriz . Demokrasilerde yaşanan adaletsizlikler ve hak ihlalleri elbette bu tür baskı rejimlerin uygulamalarıyla boy ölçülemez. Ayrıca demokratik sistemin mekanizmaları zaten bu durumların oluşmasının önünde duracak tedbirleri her zaman gözetir. Ancak burada ki vurgulanması gereken ana husus demokratik rejimlerin, demokratik olmayan rejimlere yani baskı rejimlerine göre daha az zalim olması sonucu halkın içinde buldukları koşullardan memnun olmasını gerektiren bir durum söz konusu olamayacağıdır. Ya da bir başka deyişle baskıcı rejimlerin işlediği büyük suçlar, demokratik rejimlerin işlediği küçük suçları haklı çıkartamaz (Dahl, 2019). Çünkü suçun büyüğü küçüğü yoktur her halükarda doğurduğu sonuçlar açısından bir adaletsizlik ve eşitsizlik söz konusudur.

Demokrasinin yurttaşlarına sağladığı bazı imkanlar vardır. Bunları, etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme hakkı, gündem üzerinde son sözü söyleyebilme hakkı, gibi. Bu imkanlar aslında bireye tanınan haklara yönelik demokrasi ilkelerinin oluşumudur. Bu bağlamda demokrasilerin aynı zamanda bir haklar sistemini içerdiğinden bahsedebilir ve

hakların demokratik sisteminin işleminde esas nitelikte öneminin olduğuna dikkat çekebilir. Çünkü etkin katılım hakkı, kişiye siyasi konulardaki görüşlerini açıkça ifade etme hakkını, diğer yurttaşlarla fikirlerini paylaşma ve bu fikirler üzerine tartışma hakkını veriyor. Ya da oy verme eşitliği hakkı vatandaşlarına oy verme hakkının yanında bir de bu oyların eşit derecede kabul görmesi hakkını veriyor. Bu perspektiften bakıldığında demokratik olmayan hiçbir yönetim yurttaşlarına bu denli geniş politik haklar vermez (Dahl, 2019). John Stuart Mill'in bu konuya yönelik görüşüne burada yer vermek oldukça isabetli olacaktır: "Dünyanın özgür devletlerini, özgürlükleri sürdüğü müddetçe, monarşik ve oligarşik despotizmin çağdaş tebaalarıyla karşılaştırın: Yunan şehir-devletlerini Pers satraplıklarıyla; İtalyan cumhuriyetleri ile Flandre (bugün Belçika, Hollanda ve Fransa arasında bölünmüş tarihsel bir bölge) ve Almanya'nın özgür kentlerini feodal Avrupa krallıklarıyla; İsviçre, Hollanda ve İngiltere'yi Avusturya ve Devrim öncesi Fransa'yla" (Mill, 2017) yapılan karşılaştırmayla demokrasinin yurttaşına sunduğu haklar ve tam karşıt anlamında baskıcı liderin yurttaşından aldığı ona yasakladığı hak ve özgürlükleri açıklar niteliktedir.

Burada bahsedilen bu hakların varlığı sadece demokratik yönetimin işleminin sağlamaz. Hatta şöyle ki yazılı olarak anayasada dahi yer alması fiili olarak uygulanmadığı takdirde bir geçerliliği olmaz. Bu haklar uygulanabilir nitelikte olmanın yanı sıra aynı zamanda vatandaşlar için erişilebilir nitelikte de olması gerekir. Eğer bu koşullar sağlanmadığı takdirde yöneticiler ne söyleser söylesin, uyguladıkları politik sistem demokrasi olmayacaktır ve sadece kendi demokratik olmayan sistemlerini demokratik maskesiyle gizleyecekleri bir girişim olarak kalacaktır. Çünkü baktığımız zaman 20. yüzyılda ki despotik liderler kendi yönetimlerinden bahsederken demokrasi olduğuna dikkat çekerler ve seçim mekanizmasından örtülü olarak faydalanırlar (Dahl, 2019). O halde, Claude Lefort'un dediği gibi çağdaş demokrasilerin belirsizlikleri ve karasızlıkları aslında otoriter ve totaliter rejimlere dönüşümü kaçınılmaz kılar. Siyasal katılımın yeterli ve eşit düzeyde sağlanmadığı bir demokratik sistemde iktidar kendini bir boşluğun içinde bulur, yasalar kimi zaman uygulanırken kimi zaman uygulanamaz ve kolaylıkla keyfi anlayışa göre değiştirilebilir. İşte tüm bu koşullar altında halk egemenliği

prensibinin geçerliliği, seçimlerin yapıyor olması demokrasinin kusursuz işlediğini göstermez. Çünkü toplumda demokratik şuur ciddi seviye de zayıflamıştır. Ortak bir bilince sahip olmayan toplumun bireyleri birbirinden uzak ve dağınıktır. Tıpkı aristokratik toplumlarda olduğu gibi kimlik ve birbirlerine olan bağımlılıklarından kopmuş bireyler, devlet, parti ve kamuoyu gibi makro düzeydeki ki oluşumlara karşın tek başına kalır. Böylelikle devlet, halk tarafında aşırı bir ayaklanma ve itirazlarla karşı karşıya kalmadan yurttaşlar üzerinde otoritesini kurar. Bu duruma verebileceğimiz en açık örnek Almanya’da seçimle iktidarı elde eden Hitler’in takip ettiği yolun da bu benzerlikte olduğudur (Çağla, 2015).

Bir toplumunun gerilemesini engellemek için gerekli toplumsal nedenler o toplumun ilerlemesi için gereken koşullarla aynıdır; aynı inançlar, kurumlar, hisler ve pratikler. Hiçbir gelişim umudu olmasaydı dahi, şu anda yaşamımızın bozulmasını önlemek için gösterilen sürekli bir mücadele olacaktır (Mill, 2017). O halde demokrasinin yok olmamasında ki toplumsal sebeplerle demokrasinin daha başarılı işlenmesi için gerekli sebeplerin örtüştüğünden bahsedebilir. Bu bağlamda demokrasinin arzu ettiği başlıca sonuçlara bakarak demokrasinin hem bir baskıcı rejime dönüşmesinden uzak tutan prensipler ile hem de daha iyi işlemesini sağlayan ana unsurların aynılığı vurgulanabilir. Bu arzular; zorbalığı önlemek, temel haklar, genel özgürlük, kendi kaderini tayin etme, ahlaki özerklik, insani gelişme, temel kişisel çıkarların korunması, siyasal eşitlik, refah ve barıştır (Dahl, 2019). O halde bir toplumu oluşturan bireylere düşen yurttaşlık fikrinin değeri, demokrasinin işlenmesinde ne kadar önemli bir paya sahipse demokrasinin ortadan kalkmasında da o derece değerlidir. Charles Tilly bunu yurttaş pasifliği olarak ele almıştır. Şöyle ki yurttaş pasifliği demokrasinin yıkılmasına hatta kimi zaman anti-demokratik liderlerin, diktatörlerin yönetime el koymasına neden olmuştur (Tilly, 2014).

Özgür yönetim elbette toplum tarafından tercih edilebilir fakat burada toplumun her bir bireyine büyük sorumluluklar düşmektedir. Tembellik, ilgisizlik, korkaklık veya kamusal ruh yoksunluğuna sahip bireyler tam anlamıyla özgürlüklerine sahip çıkacakları mücadeleciler ruhtan

yoksun oldukları gibi baskıcı liderlerin hakimiyeti altına girmekten de kurtulamazlar. Aynı şekilde, seçmenlerin oy kullanma haklarını kendi iradesi ve tercihlerinden ziyade (Mill, 2017) para karşılığı satıyorsa ya da bu haklarına riayet etmeyip oy kullanmıyorsa da göstermelik seçimler, demokrasiden ziyade baskıcı rejimlerinin veya tiranlaşmış yönetim biçimlerinin uygulamaları olarak kalacaktır. Tarihte bu tür dönüşüme verilecek en güzel örnek Roma Cumhuriyeti'nin yıkılarak Julius Sezar diktatörlüğüyle yönetilmesidir. Karşılaştırıldığında en eski Atina demokrasisinde ve modern demokrasilerden çok daha uzun süre yaşayan Roma Cumhuriyeti M.Ö. 130 yıllarında, halkın huzursuz bir ruh haline bürünmesi, savaş, askerleşme, yozlaşma ve önceden kuvvetli olan yurttaşlık duygusunun azalması sonucu diktatörlük yönetimine dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur (Tilly, 2014).

4. *İtalya: Demokrasinin Baskı Rejimine Dönüşümü*

Demokratik rejimlerin baskı rejimine doğru değişim gösteren İtalya'da Benito Mussolini, Almanya'da Adolf Hitler, İspanya'da General Francisco Franco, Arjantin'de Jean Peron, Şili'de Augusto Pinochet irdeleyen birden fazla örnek ülke vardır ancak benim bu çalışma İtalyan'ın dönüşümüne yönelik olacaktır. Burada İtalya'ya yer verilmesinin sebebi zaten Ortaçağ döneminde de demokratik bir tecrübesi olduğu ve önünü alamadığı nedenlerden dolayı bir despot yönetimin hakimiyetine girmesi ülkeyi bu çalışma için önemli kılmıştır. 1922 yılında Benito Mussoli'nin liderliğini yaptığı Ulusal Faşist Partisi'nin demokratik rejimle yönetilen ülkede iktidara gelmesine sebep olan koşulların neler olduğuna bakıldığında, aslında başından beri konuştuğumuz demokrasi prensiplerinin işlerliğini yitirmesi sonucunda bu rejimin ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta, nasıl ki her demokratik yönetim aynı değilse her baskıcı rejiminde birbiriyle aynı olmayacağıdır. İtalya'da ekonominin bozulması, sıkıyönetim uygulamaları nedeniyle insanların temel özgürlüklerinden mahrum kalmaları, siyasal baskı altında olmaları toplum nazarında ki sorunlarken daha üst düzeyde yani hükümetin işleyişini önleyici sorunlar demokratik rejimin çöküşünü hızlandırmıştır. Şöyle ki 1921 yılında ki seçimlerde liberal kesimin oy oranının düşmesi, siyasetçiler arasındaki çekişmelerin artması, sık yaşanan hükümet bunalımları kaçınılmaz olarak bir rejim değişikliğini beraberinde getirmiştir. Mussolini liderliğinde Ulusal Faşist Partisi iktidara gelmiştir. İktidara

gelmesiyle ilk icraatı seçim kanunlarını düzenlemek olan Mussoli'nin bu girişimi adeta 1924 yılında ki seçimlerinde ki iktidarını sağlamlaştırmaya yönelik olmuştur. Beraberinde 1926 yılında halkçı, sosyalist, liberal ve komünist 124 milletvekilinin vekillik durumlarını iptal ederek çok sesliğin önünü kesmeye çalışmıştır. Parlamenteoya karşı sorumlu olmak istemeyen Mussolini sadece Kral'a karşı sorumlu olması yönünde bir dizi kanun çıkartmıştır. 31 Ocak 1926'da çıkartılan başka bir yasayla da Mussolini'nin yetkileri oldukça genişletilmiştir ki neredeyse Musollini onay vermeden hiçbir yasa tasarısı meclise sunulamaz duruma gelmiştir. Hatta Mussolini meclisin yetkisi dışında keyfi olarak yasa hükmünde kararnameler de çıkartabilmiştir (Örs, 2010).

Yetkilerini git gide arttıran Mussolini ve partisi artık iyice toplumu denetlemeye ve sindirmeye başlamıştır. Örnek verecek olursak, yasaların verdiği yetkilere dayanarak kuşkulu görünen bireyler sorgusuz sualsiz hapishanelere atılıyordu. Seçimler vardı ancak işlerliği demokratik standartlara uymuyordu. Örneğin, seçimle gelen herhangi bir belediye başkanın görevine son verilerek iktidar tarafından görevlendiren yöneticiler getiriliyordu. Ayrıca yerel yönetimlerin güçleri de ciddi düzeyde sınırlandırılıyordu. Seçimler rekabetçi özelliğinden arındırılarak korporatif sisteme göre dizayn ediliyordu. Yurt dışına göçler yasaklanıyor, daha önceden göç edenler ise İtalyan vatandaşlığından çıkartılarak ülkede ki mülklerine el konuluyordu. Toplum üzerinde artan devlet denetimi sonucu bürokrasideki kitlenin de artmasına da neden olmuştur. Demokratik sistemin serbest piyasa ekonomisinden tamamen uzak devletin denetiminin arttığı korporatist bir ekonomik yapı benimsenmiştir. Aldığı toplumsal destek neticesinde meşruiyetini güçlendiren Mussolini, tüm demokratik mekanizmaları ortadan kaldırarak, kendine muhalif gördüğü her kesimden bireyleri ya öldürtmüş ya da hapse göndermiştir. Böylelikle Mussolini, İkinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın mağlup olmasıyla sona erecek olan totaliter nitelikli bir rejimle ülkede ki toplumsal, siyasal, hukuk, eğitim ve iktisadi gibi birçok alanı devlet kontrolüne alarak şiddet ve baskıcı bir yönetim benimsemiştir (Örs, 2010).

5. *Demokratik Yönetimlerden Baskı Rejimlerine Dönüşümün Engellenmesi*

Bu kısma kadar demokrasi, otarotizm ve totaliterizm üzerine birçok önemli ilkeye yer verdik. Kimi zaman bu sistemlerin ne olduğuna değinirken kimi zaman da birbirleriyle olan ilişkilerine değinerek demokrasinin baskı rejimlerine dönüşümünün ön koşullarına yönelik açıklamalarda bulunduk. Bundan sonraki süreçte ise bu dönüşümün engellenmesine yönelik gerekli şartlara değinilecektir. İşte burada başlanılan yere geri dönmüş oluyoruz. Çünkü demokratik bir yönetimin baskı rejimine dönüşümünü engellemek demek demokratik sistemin temel prensiplerine sıkı sıkı bağlı olmak demek. Burada temel hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığı, sorgulamalarda susma hakkı, yasa temsilcisi ya da diğer deyişle avukat hakkı, ifade, vicdan ve serbest tartışma özgürlüğü, yasa önünde eşitlik, serbest ticaret, serbest seçim ve tiranlıkla karşı karşıya kalındığında direniş ve devrim hakkının devlet tarafından sağlanması zaten o ülkenin demokratik bir rejimle yönetiliyor olduğunu gösteriyor. Ancak teori ve pratik her zaman beklenen sonucu vermediğinden bireyin demokratik bir rejimde her zaman müteyakkız olması sorumluluğunu kendisine yüklemiştir. Yani demokrasilerde yurttaşlar her zaman için kendi kendine mücadelelerle dolu özgürlüğü, köleliğin rahatlığına yeğlemektedirler (Çağla, 2015). O halde egemen güç olan halkın her zaman genel istemiyle ayakta kalacak olan demokrasiler yine halkın genel istemiyle kendini baskıcı bir rejimin hakimiyetine teslim edecektir. Burada iki önemli soru ortaya çıkıyor: “Egemen güç hükümetin bugünkü şeklini sürdürmesini istiyor mu?” ve “Halk, hükümetin yönetimini bu görevi yapanlara bırakmak niyetinde mi?”. Egemen güç olan halk nasıl ki yönetime kendi rızasıyla seçimler aracılığıyla temsilcilerini seçiyorsa aynı şekilde egemen, yetkilerini kullanarak bu yöneticileri iktidardan gönderebilir (Rousseau, 1974). O halde seçimler ve bunların belirli aralıklarla uygulanıyor olmaları demokrasi rejiminin baskı rejimine dönüşümünü engelleyen temel mekanizmalardan bir tanesidir.

Demokrasilerde seçilmiş temsilcilerin kendi özel çıkarlarını kamu çıkarının önünde görmeleri, devlet servetinin eşit düzeyde dağıtılamaması , kanunların, toplumsal eşitliğin sağlanamaması demokrasilerin sonunu getirerek baskıcı rejimlerin (Montesquieu, 2017) sadece kendi çıkarlarını düşündüğü, salt belli bir kesimi kapsayan eşitliğin tesisinin olduğu bir yönetimin ortaya çıkması kaçınılmaz olacağından, erdemli bireylerin, demokrasi sevgisiyle ülkelerine ve yönetimlerine sadık kalmaları beklenmektedir. Aynı şekilde devletle yurttaşları arasındaki siyasal ilişkide devlet, ilişkilerin geniş, eşit, korunan ve karşılıklı bağlayıcı danışmayı benimsediği ve uyguladığı ölçüde (Tilly, 2014) demokratik bir rejimin baskı rejimine dönüşümünün önü kesilmiş olur. Diğer türlü devletin yurttaşlarıyla daha kısıtlayıcı, eşitsiz bir ilişkiye bürünmesi demokrasinin ortadan kalkarak baskıcı bir rejimin oluşmasına neden olacaktır.

Tilly'nin devlet kapasitesi argümanı da demokrasinin baskı rejimine yönelik dönüşümünün önündeki engeller arasındadır. Seçimlerin adaletli yapılıyor olması, partilerin eşit kampanya yapma fırsatına sahip olması, seçim sonuçlarının sayımının dürüstçe olması, adaletin sağlanması hususunda hukukun üstünlüğü prensibinin gözlenmesi, kanun önünde herkesin eşit sayılması, mülkiyet haklarının güvence altına tutulması, vatandaşların özel alanda kendi işlerini kurabiliyor olması gibi hak ve özgürlükler devletlerin kapasiteleri derecesinde gerçekleştirilebilmesine olanak sağlanan ilkelerdir. Bu derecelendirme bize ülke yönetiminin demokrasiden baskı rejimine dönüşümünü (Tilly, 2014) gözler önüne sererken aynı zamanda kapasitenin yüksek olmasını sağlamak da bu dönüşümün engellenmesine katkıda sağlayacaktır.

Tocqueville, “koşulların eşitliği” prensibinin ülkede başarılı bir işlemesi sonucu demokrasinin ayakta kalmasına yani baskı rejimine dönüşümünün önü kesileceğinden bahseder. Devamında siyasal alandaki eşitliğin sağlanmasına değinerek bunun için iki yöntemden bahseder; ya her yurttaş politik haklara sahip olacak ya da hiç kimseye bu hak tanınmayacak. Ancak modern demokrasiler için bu hak talebi kaçınılmaz olacağından bireyler siyasal eşitlik ilkesine itaat ederler. Ayrıca kölelikteki eşitliği özgürlükteki eşitsizliğe

(zenginlik/fakirlik) yeğlediklerinden (Tocqueville, 2015) koşulların eşitliği prensibi işlerliğini sürdürür. Bunun aksine bu prensipteki nüansları göz ardı edip her bireyin eşitlik için mücadeleye çıktığı bir ortamda kaosun hüküm sürerek baskıcı bir liderin gücü altında bireylerin mevcut eşitliklerinden mahrum bırakılarak köleye dönüşmeleri kaçınılmaz olacaktır.

Yönetsel merkezîyetçiliğin olmayışı ve hukukçuların ağırlığı demokrasinin işleyişindeki istikrarın sağlanmasında oldukça etkiliyken bu iki prensibin zayıflaması demokratik rejimin baskı rejimine dönüşümünü kaçınılmaz kılacaktır. Burada Tocqueville'nin dikkat çektiği nokta yerel yönetimlerin elinde bulundurduğu güç ve bağımsızlıktır. Ancak yerel yönetimler elde ettikleri bu gücü kendi çıkarlarına göre değil kamusal çıkarların tesisine hizmet etmelidir. Aynı zamanda elinde tuttuğu güçle merkezi yönetime karşı bir tehdit unsuru da olmamalıdır (Tocqueville, 2015). Bu koşulların sağlanması demokrasinin baskı rejimine dönüşmesinin engellenmesini ifade eder. Aynı şekilde kamu görevlilerinin yani hukukçuların ülke çapında değer görmesi, demokrasinin sürdürülebilmesi için olmazsa olmazdır. Çünkü demokratik bir toplumda yurttaşlar kanunların kendi kanunları olduğu bilincindedirler. Bu sebeple, demokratik bir yönetimde hukuka olan itaat o ülkede baskı rejiminin oluşmasına direnmenin tek yoludur. Aynı şekilde demokratik ülkelerde, basın ve siyasi örgütler tanınan özgürlükler oldukça önemlidir. Çünkü hiçbir demokratik sistem özgür gazeteler ve siyasi örgütler olmadan yaşayamaz. Bunun akabinde sadece teoride bunların var olması da yetmez, faaliyet alanlarının sınırlandırılmaması, özgür düşünce ve örgütlenme haklarının yasaklanmaması gerekir (Çağla, 2007). Yoksa birçok baskı rejimi örtülü olarak muhalif görüşte basın ve siyasal örgütlerin varlığına göz yumar ancak bu göz yumma yürütülen faaliyetlerin baskı rejimi için tehdit unsuru olduğu anda eylemlerine son verilir ve hatta ciddi yaptırımlarla karşı karşıya bırakılır.

Demokrasinin ekonomiyle ilişkisine de odaklandıktan sonra kısaca İtalya'da ki demokratik sistemin baskı rejimine dönüşümü üzerinde bir örneğin analizi yapılarak başlıca hangi durumların böyle bir dönüşümü motive ettiğini incelenecektir. Demokratik bir rejimle yönetilen ülkeler demokratik olmayan ülkelere göre çoğu zaman daha çok zengindir. Bilhassa

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren piyasada devlet müdahalesinin azalması, çalışanların bir yerden farklı bir yere veya kendi sektörlerinden farklı iş kollarına rahat ve özgürce geçişler yapabildiği, özel sektörde ki işletmelerin satışlarında ve kaynaklara erişim noktasında rekabet edebilmeleri piyasa ekonomisinin sağladığı avantajlı durumlar arasındadır. 20. yüzyılın sonlarına bakıldığında, piyasa ekonomisini benimsemiş ülkelerin tamamı demokratik değildi fakat demokratik bir yönetime sahip ülkelerin tümünde piyasa ekonomisi vardı. Piyasa ekonomisi modeli ekseriyetle diğer birçok alternatif modelden daha çok kar sağlar. Buradan şu çıkarımda bulunabilir, modern demokratik ülkelerin ekonomik modeli piyasa ekonomisi olduğundan, piyasa ekonomisini benimsemiş bir ülkenin zenginleşmesi olasıdır ve modern demokrasiler de genellikle piyasa ekonomisini benimsediğinden zengin olmamaları kaçınılmazdır (Dahl, 2019). Ancak baskıcı rejimlere bakıldığında sadece devlet denetimli bir yönetiminin olduğu korporatist bir ekonomik yapı söz konusudur. Sendikaları ortadan kaldırılarak tek bir sendika çatısı altında birleştirilmesi, grevlerin yasaklanması, bireylerin ya da mülk sahiplerin uygulayacakları politikalarda önce ulusal birlik ve bütünlüğün daha sonrasında kendi çıkarlarını gözetlemeleri gereken bir ekonomik yapı, baskıcı bir yönetim anlayışının benimsendiği bir ekonomik sistem için söz konusudur (Örs, 2010).

6. *Sonuç*

Ne demokrasi ne de baskı rejiminden bahsetmek tek başına o yönetimleri, işleyişlerini, mekanizmalarını veya birbirine dönüşümlerini incelemek devlet olgusuna değinmeden üzerine konuşacağımız mefhumlar değildir. Önce bir devletin varlığı sonrasında ise halk tarafından meşruluğu kabul edilmiş bir yönetim söz konusudur. Bu rejim de taşıdığı prensiplere göre demokrasi olabilirken tam tersi baskıcı bir rejim de olabilir. Hem demokratik yönetimlerin hem de baskıcı rejimlerin kendi içinde çeşitleri elbette söz konusudur ve bunların kendi aralarında dönemin şartları, ülke konjonktürüne göre değişiklik gösterebilecek esnekliktedir.

Demokratik rejimler daha özgürlükçü, eşitlikçi, egemenliğini halka dayandırıp, bireye ve onun hak ve hürriyetlerine önem atfederken baskıcı rejimler daha çok toplumsal çıkarlara önem verir ve tüm gücü kendi elinde toplayarak zorba ve şiddet aracılığıyla meşruiyetini sağlar. Peki özgürlüğün, eşitliğin hakim olduğu bir demokratik rejimin baskıcı rejime dönüşümüne sebep olan etkenler nelerdir diye baktığımızda demokratik sistemin temel prensiplerinin ihlallerinden bahsedebiliriz. İşte bunlar; temel hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığı, sorgulamalarda susma hakkı, yasa temsilcisi ya da diğer deyişle avukat hakkı, ifade, vicdan ve serbest tartışma özgürlüğü, yasa önünde eşitlik, serbest ticaret, serbest seçim ve tiranlıkla karşı karşıya kalındığında direniş ve devrim hakkı, devletin yurttaşlarda demokrasi erdemi olması, kamusal çıkarların bireysel arzulara hizmet etmemesi, yargının bağımsız ve güvenilir olması, seçimlerin adil yönetilmesi, yönetsel merkezîyetçiliğin olmaması, politikacıların gibi ilkelerin bozulması demokrasinin baskı rejimlere dönüşmesini kaçınılmaz kılar. İtalya'nın Mussolini liderliğinde demokratik rejimden totaliter rejime dönüşmesi de işte bu ilkelerin sürdürülebilirliğinin yok olması sonucunda vuku bulmuştur.

Bugün bizler demokratik bir yönetimin vatandaşları olarak birçok sorumlulukla yükümlüüz. Can ve mal güvenliğimizi, hak ve hürriyetlerimizi, seçme hakkımızı, yasa önünde eşit ve adil yargılanmak gibi en temel haklarımızı bize sağlayacak yönetim demokratik bir yönetimdir. Yoksa bir despot, otoriter ve totaliter yönetimin hakimiyeti altında olmak bizi tüm bunlardan mahrum bırakmasının yanında zorba, baskıcı ve şiddet eğilimli bir yönetimin bireyleri olarak yaşamaya mahkum bırakacaktır. O halde baskıcı bir yönetimin önünü kesmek bize düşen birtakım sorumlulukları yerine getirmekle sağlanabilir. Şöyle ki İtalya'da demokrasinin önünü tıkayan sebepler ekonomik, siyasetçiler arasındaki çekişmeler ve hükümet bunalımları gibi sorunlar genel itibarıyla dahili niteliktedir, o zaman yurttaşların ellerini taşın altına koyacak cesareten yoksun olmaları sonucu çok daha büyük bir felakete yani baskıcı rejimin oluşmasına sebep olacaktır ve toplumun sindirildiği bir korku imparatorluğu ülkede hakim olacaktır. Egemen olan halk yani toplumda var olan her birey demokratik yönetim için mücadele verecek kadar cesarete sahip olursa, ekonomik, siyasal, hukuk, toplumsal gibi birçok

alanda sağlanacak eşitliğin ve adaletin öncüsü olacak ve hiçbir tahakküm ve şiddet mekanizmasının hüküm sürdüğü baskı yönetimine mahkum edilmeyecektir.

Kaynakça

Breuer, S. (2017). Milliyetçilikler ve faşizmler Fransa, İtalya ve Almanya örnekleri, Çev. Çiğdem Canan Dikmen. İstanbul: İletişim.

Çağla, C. (2017). Siyaset bilimi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Çağla, C. (2007). Tocqueville ve özgürlük. İstanbul: Belge.

Çağla, C. (2015). Merak edenler için demokrasi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Dahl, A. R. (2019). Demokrasi üzerine, Çev. Betül Kadioğlu. Ankara: Phoenix.

Hobbes, T. (2005). Leviathan, Çev. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi.

Linz, J. J. (1975). Totaliter ve otoriter rejimler, Çev. Ergun Özbudun. Ankara: Siyasal İlimler Türk Derneği.

Montesquieu. (2017). Kanunların ruhu üzerine, Çev. Berna Günen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Mill, J. S. (2017). Demokratik yönetim üzerine düşünceler, Çev. Özgüç Orhan. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017.

Örs, B. (2010). 19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Rousseau, J. J. (1974). Toplum sözleşmesi, Çev. Vedat Günyol. İstanbul: Adam.

Sartori, G. (2017). Demokrasi teorisine geri dönüş, Çev. Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan. İstanbul: Sentez.

Tilly, C. (2014) Demokrasi, Çev. Ebru Arıcan. Ankara: Phoenix.

Tocqueville, de A. (2015). Amerika'da demokrasi, Çev. Özcan Dođan. Ankara: Dođu Batı.

Türköne, M. (2014). Siyaset. İstanbul: Etkileşim.